

Serdar Kaya

Endoktrinasyon

ve Türkiye'de Toplum Mühendisliği

niirengkitap

2
Baskı

Serdar Kaya | Endokrinasyon ve Türkiye'de Toplum Mühendisliği

Siyaset bilimci. Yazarın internet adresi: www.serdarkaya.com.

Kitabın internet adresi: www.serdarkaya.com/endoktrinasyon

Nirengi Kitap: 5

İnceleme: 1

Serdar Kaya, Endokrinasyon ve Türkiye'de Toplum Mühendisliği

ISBN: 978-605-55-15-00-3

Birinci Baskı: Nisan 2010 (1000 Adet)

İkinci Baskı: Aralık 2011 (1000 Adet)

Yayına Hazırlayan: Mehmet Fatih Çelikkaya

Sanat Yönetmeni: Selman Bıyık

Baskı Hazırlık: Nirengi

Baskı: Cantekin Matbaası, Ankara T. 0312 384 34 35

© Serdar Kaya

© Nirengi Kitap

Nirengi Kitap, bir Birleşik Dağıtım Kitabevi markasıdır.

NİRENGİ KİTAP

Birleşik Dağıtım Kitabevi

Bayındır Sokak, No: 6/ 33 Kızılay, Ankara

T. 0312 431 89 60 F. 0312 432 19 65

W. nirengikitap.com **E.** nirengi@nirengikitap.com

Serdar Kaya

Endoktrinasyon

ve Türkiye'de Toplum Mühendisliği

| nirengikitap

Gölsüm İnek'e

İÇİNDEKİLER

9 Giriş

15 İnsan

- 17 Milgram Deneyi
- 33 Hannah Arendt ve “Kötülüğün Sıradanlığı”
- 37 Stanford Hapishane Deneyi
- 47 Asch Deneyi
- 57 Konu Çalışması (1): Kore Savaşı

63 Eğitim

- 65 Otoriter Eğitim ve Tektipleştirme
- 73 Kitleseel Eğitimde Kullanılan Yöntemler
- 81 Konu Çalışması (2): Türk İşi Talim ve Terbiye
- 99 Konu Çalışması (3): Türk Milli Eğitiminde Lider Kültü
- 109 Eğitim, Kolektif Kimlik Oluşumu ve Ötekileştirme

119 Modernite ve Tektipleştirme

- 121 Modernite, Ulus-Devlet, Milliyetçilik
- 127 Konu Çalışması (4): Türkiye'de Milliyetçilik ve Ulus-Devlet
- 143 Konu Çalışması (5): Orhan Çakıroğlu: Zamanımızın En Meşhur Polis Hafiyesi143

151 Kitle Yönetimi

- 153 Propaganda153
- 163 Konu Çalışması (6): Türkiye'de Propaganda
- 183 Militarist Endoktrinasyon183
- 191 Konu Çalışması (7): I. Dünya Savaşı'nda “Siper Savaşı”
- 203 Siyasi Sembolizm (Ya Da Rejimin Gören Gözleri)
- 215 Organize Dinler215

225 Sonuç

229 Bibliyografi

235 Dizin

60'lı yıllarda Fransa'da çıkmış olan ve nihayetinde kapatılan Hara Kiri dergisinin "Ordu size bir iş bulur" başlıklı sayısı.

GİRİŞ

Kitleleri önceden belirlenmiş bir kalıba sokmak ve bu şekilde herkesin aynı zihniyet doğrultusunda düşünmesini temin etmek isteyen bütün siyasi iktidarların dikkate almak durumunda oldukları kimi gerçeklikler vardır. Zira yığınları kontrol edebilmek, insan tabiatını ve kitle psikolojisini iyi bilmeyi gerektirir. Bu kitap bugüne dek sosyal psikoloji alanında yapılmış olan kimi temel çalışmaları inceleyerek, insanların mükemmelden uzak olan düşünsel yapılarının (1) otorite, (2) kurumlar ve (3) diğer insanlar tarafından ne şekillerde manipüle edilebileceği konusunu değerlendiriyor.

Kitle ya da zihin kontrolü konusu, popüler kültürde insanların karşısına daha çok aksiyon filmlerinde çıkıyor. Özellikle 1980'li yıllarda, insanların zihnine hükmederek onları kendi istedikleri şekilde robotlaştıran devlet kurumlarını (ya da uzaylıları) konu alan pek çok film çekilmişti. Daha çok dönemin Marksistlerinin ilgi gösterdikleri bu türden konulara sahip olan filmlerin, Amerika Birleşik Devletleri gibi hükümetten şüphe duymanın siyasi kültüründe önemli bir yeri olan bir ülkeden çıkması şaşırtıcı değildi.

Ancak bu kitapta sözü edilen kontrol, bu türden bir şey değil. Buradaki kontrolden kasıt, başlangıçta boş bir sayfa (*tabula rasa*) hükmünde olan insan zihninin kimi değer yargılarıyla şekillendirilerek dünyayı belli bir zihniyetin içerisinden algılayacak hale getirilmesi. Yani, bu kitap, nörolojiden ziyade psikolojinin ve sosyolojinin ilgi alanına giren, beyin kimyasından ziyade eğitim (sosyalizasyon) ile ilgili olan, siyasi otoritenin de işin içine girmesi durumunda ise, siyaset bilimini ve siyasi eğitim (siyasi sosyalizasyon)¹ konusunu da ilgilendirmeye başlayan bir süreci ele alıyor. Bu süreç, insanlara bir şeyleri zorla ya da ilaç tesiriyle değil, gerçekten kendi kendilerine düşündürmeyi ya da yaptırmayı amaçlayan (yani nesneleştirilerek istenilen kıvama getirilmiş olan bir insanın, davranışlarını kendi iradesiyle şekillendirdiğini düşünmesini hedefleyen) son derece sinsi bir yapıya sahip. Victor Hugo'nun, 1869 yılında yazdığı "Gülen Adam" (*The Man Who Laughs*) adlı romanında aktardığı bir parça sıradışı bilgiler, bu sinsi yapıya dair bir mukayese imkanı sunuyor.

Victor Hugo, söz konusu romanında, 17. yüzyılda değişik bir tür çocuk alım-satımıyla uğraşan kimi insanlardan söz ediyor. Hugo'nun çocuk taciri (*comprachico*) olarak nitelendirdiği bu adamlar, küçük yaştaki çocukları satın aldıktan sonra porselen vazolara yerleştiriyorlar. Çocukların yıllar boyunca yavaş yavaş büyüyen bedenleri zamanla porselen vazoların dış kıvrımlarını doldurmaya başlıyor ve neticede tamamen vazonun şeklini alıyor. Çocuk tacirlerinin bunu yapmaktaki amacı, bu yöntemle ürettikleri hilkat garibelerini panayırlarda sergilenmek üzere satmak.

Victor Hugo'nun o dönemde sektörleşmiş olduğunu ifade ettiği bu süreçte, çocuklar, ticari birer hammadde durumunda. Hugo, bu durumu şu cümlelerle ifade ediyor:

¹ Kabaca "ideolojik eğitim" olarak günlük dile çevrilebilecek olan "siyasi sosyalizasyon" ifadesi, İngilizce literatürdeki "political socialization" kavramına karşılık geliyor. Ancak Türkiye'de siyasi kelimesi "siyasal" ve "politik", sosyalizasyon kelimesi ise "sosyalleşme" ve "toplumsallaşma" şekillerinde de kullanıldığından, bu kavrama Türkçe literatürde dokuz farklı şekilde referansta bulunulabiliyor: siyasi sosyalizasyon, siyasal sosyalizasyon, politik sosyalizasyon, siyasi sosyalleşme, siyasal sosyalleşme, politik sosyalleşme, siyasi toplumsallaşma, siyasal toplumsallaşma ve politik toplumsallaşma.

Çin'de, hatırlanması zor zamanlardan bu yana, özel bir sanat ve endüstride ilerleme kaydedildi: canlı bir insanı bir kalıpta şekillendirmek. Bir çocuk iki ya da üç yaşında alınır ve az çok grotesk bir şekle sahip olan bir porselen vazoya konur. Vazonun altı ve üstü açıktır ki, çocuğun kafa ve ayakları dışarı çıkabilsin. Vazo, gündüzleri dikey olarak tutulur, geceleri ise çocuğun uyuyabilmesi için yatay hale getirilir. Bu şekilde çocuk gelişmeden büyümeye ve sıkıştırılmış et ve çarpılmış kemikleriyle yavaş yavaş vazonun dış kıvrımlarını doldurmaya devam eder. Bu şişelenmiş gelişim birkaç yıl sürer. Bir noktadan sonra, bedeni hasar düzeltilemez hale gelir. Bu aşamanın geçildiğine ve bir canavar üretildiğine kanaat getirildiğinde, vazo kırılır ve çocuk dışarı çıkar. Artık ortada kap şeklinde bir çocuk vardır.²

İnsandan bir oyuncuğun başarılı olabilmesi için, ona erkenden el atmak gerekir. Bir cüce henüz küçük iken şekle sokulmalıdır. ... Bu nedenle de böyle bir sanat doğdu. Bir insanı alıp canavar haline getiren terbiyeciler ortaya çıktı. Bu terbiyeciler bir insan yüzünü alıp, hayvan yüzüne dönüştürdüler. Bedensel gelişimi durdurdular. Yüz hatlarını bozdular. Suni yollarla teratolojik vakalar ortaya çıkarmanın kendine has kuralları vardı. Bu, ortopedinin antitezi olarak düşünülebilecek bir bilimdi. Tanrı'nın düzgün bir bakış koyduğu yere, bu sanat bir şaşılık koyuyordu. Terbiyeciler, Tanrı'nın ahenk koyduğu yere, biçimsizlik, mükemmel bir resim koyduğu yere ise bir karikatür koyuyorlardı. Ancak uzmanların gözünde mükemmel olan karikatürdü.³

Çocuk tacirleri çocukları sadece bedensel özelliklerinden ya da yüzlerinden değil, [kullandıkları ilaçlarla] hafızalarından da mahrum ediyorlardı. Böylelikle çocuk en azından maruz bırakıldığı bedeni tahribin bilincinde olmuyordu. Bu korkunç cerrahlık zihinlerinde değil, çehrelerinde izler bırakıyordu.⁴

Victor Hugo'nun bu kitabı yazmasından yaklaşık bir asır sonra, Ayn Rand bu konuya yeni bir açılım getirdi ve günümüz eğitimci-

² Hugo, Victor. 1869. *The Man Who Laughs*. New York: University Press Company Publishers. 32.

³ Hugo 25-26.

⁴ Hugo 31.

lerinin 17. yüzyıl çocuk tacirlerinin modern dönem varisleri olduğunu, ancak bu iki grup arasında belli farklılıklar bulunduğunu söyledi.⁵ Rand'ın söz konusu farklılıkları temel alarak yaptığı karşılaştırmalı değerlendirmeler şu maddelere dökülebilir:

- Günümüz eğitimcileri çocukları satın almıyorlar, çocuklar onların ayaklarına getiriliyor.
- Eğitimciler, narkotik ilaçlar kullanmıyorlar. Çocukları gerçekliğin tam anlamıyla farkına varmalarından önce alıp, bu farkındalığı geliştirmelerini engelliyorlar.
- Eğitimcilerin yaptıkları çocukların bedenlerinde değil, zihinlerinde izler bırakıyor.
- Eğitimciler işlerini gizlice değil, açıktan yapıyorlar.
- Eğitimciler çocukları vazolara yerleştirip bedenlerinin şeklini vazoya uydurmuyorlar. Onları okullara yerleştirip topluma uyduruyorlar.
- Öncülleri ameliyatı gizleyip, ameliyatın sonuçlarını teşhir ederken, eğitimciler bu durumu tersine çeviriyorlar: Ameliyat açıktan gerçekleştirilirken, sonuçlar gizleniyor.

Rand, çocukların, geçmişte olduğu gibi, bugün de maruz bırakıldıkları tahribin farkında olmadıklarını ifade ediyor. Bu farkında olmama durumunun, başkalarınınca kullanılıyor olmakla ilgili olduğu söylenebilir. Victor Hugo'nun sözünü ettiği acımasız tacirlerin eline düşen ve onların maddi hesapları çerçevesinde kullanılan çocuklar, günümüzde de modern döneme özgü bir olgu olan "kitlese zorunlu eğitim" bünyesinde kullanılmaktalar. Siyasi iktidarın kontrolünde gerçekleşen bu süreçte, çocukların dış dünyayı algılama ve anlamlandırma şekilleri tesir altına alınarak toplumun genelinin önceden belirlenmiş normlar çerçevesinde sistematik bir biçimde disipline edilmesi sağlanıyor. Rand, bu benzerliğe gönderme yaparak günümüz eğitimcilerini "çocuk zihni tacirleri" (*comprachicos of the mind*) olarak nitelendiriyor.

Rand'ın yaklaşımı, Türkiye'de hakim olan ve eğitimi "her daim olumlu" bir süreç olarak algılama eğilimi gösteren yaklaşım ile taban tabana zıt. Ancak bu noktada, üniversitelerinde (ve bilhassa

⁵ Rand, Ayn. 1971. *The New Left: The Anti-Industrial Revolution*. New York: Plume. 154.

sosyal bilimler ve beşeri ilimler alanındaki bölümlerde) gerçekten bilgi üretilen ülkelerdeki hakim yaklaşımın Türkiye'dekinden ziyade Rand'ın yaklaşımına yakın olduğunu da belirtmek gerekli. Dahası, benzeri eleştirel yaklaşımlar yıllardır Batıdaki popüler kültürün içine de fazlasıyla nüfuz etmiş durumda. Pink Floyd'un 1979 yılında piyasaya çıkan ve "Bizim eğitime ihtiyacımız yok / Bizim düşünce kontrolüne ihtiyacımız yok"⁶ sözlerini içeren ünlü şarkısının, bu durumun en bilinen örneklerinden biri olduğu söylenebilir.

The Wall albümünün piyasaya çıkmasının ardından otuz yılı aşkın bir zaman geçti. Ancak Türkiye hala sosyalizasyon ve düşünce kontrolünü "Eğitim Şart!" düzeyinde algılayan bir noktada. Bu durumun değişebilmesi için, insana ve insanlığa daha geniş bir perspektiften bakabilmek ve otorite, ulus-devlet ve moderniteyi veri kabul etmek yerine sorgulayabilmek gerekiyor. Bu kitap, bu çerçevede, ilk olarak, insanın *otorite*, *çevre* ve *çoğunluk* karşısında sergilediği davranışları ele alan başlıca sosyal psikoloji deneylerinin bulgularını inceleyerek insan tabiatı konusunda belirgin bir temel oluşturmaya çalışıyor. Ardından da, *eğitim*, *modernite*, *tektipleştirme* ve *kitle yönetimi* gibi konuları Türkiye'den ve dünyadan örneklerle ele alarak günümüzde insan algılarının nasıl şekillenmekte olduğu hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunuyor.

⁶

"We don't need no education / We don't need no thought control" (*Another Brick in the Wall*, Pink Floyd / 1979).

BÖLÜM 1

İNSAN

1. MİLGAM DENEYİ

"İnsanlığın uzun ve iç karartıcı tarihine baktığımızda, korkunç suçların isyandan çok itaat adına işlendiğini görürsünüz."

C. P. Snow

"Savaşlarda, askerlerin niyetleri ile onları savaşa gönderen siyasi liderlerin niyetleri arasında her zaman bir fark vardır."

Howard Zinn

İnsanın otoriteye karşı ne derece zayıf olduğu, otoriteye itaat etme adına ne kadar ileri gidebileceği ve otoritenin insanları kontrol edebilme adına ne kadar belirleyici olabileceği gibi konularda en çarpıcı deneylerden biri, 1961 yılında Yale Üniversitesi sosyal psikoloji profesörü Stanley Milgram (1933-1984) tarafından yapıldı. Milgram'ı, otoritenin insan psikolojisi üzerindeki etkilerini ölçmeyi amaçlayan bir deney yapmaya yönelten olay, (deney başladığında üç aydır Kudüs'te yargılanmakta olan) Nazi Almanyası savaş suçlusu Adolf Eichmann hakkındaki düşünceleri olmuştur. Milgram'a göre Eichmann'ın, sadist bir canavar değil, sadece kendisine verilen emirleri yerine getiren bir asker olması pekala mümkündür.¹ Bir başka deyişle, insanlık tarihi boyunca gerçekleşen korkunç olaylar, canavar ruhlu insanların eseri olmaktan ziyade, masasında oturup kendisine verilen görevleri yerine getiren sıradan insanların (etiğini sorgulamadan) yaptıkları işlerin bir sonucu olabilirdi. Milgram, bu düşüncesini test edebilme adına, insanların bağlı oldukları bir otoriteden aldıkları emirlere hangi noktaya kadar itaat etme eğiliminde olduklarını, mesela o yönde bir emir almaları durumunda hiçbir kişisel düşmanlık beslemedikleri kimselere eziyet edebiliyor edemeyeceklerini ölçmek istemişti.

¹

Milgram, Stanley. 1974. *Obedience to Authority: An Experimental View*. New York: Harper's & Row. 5

Deney Tasarımı

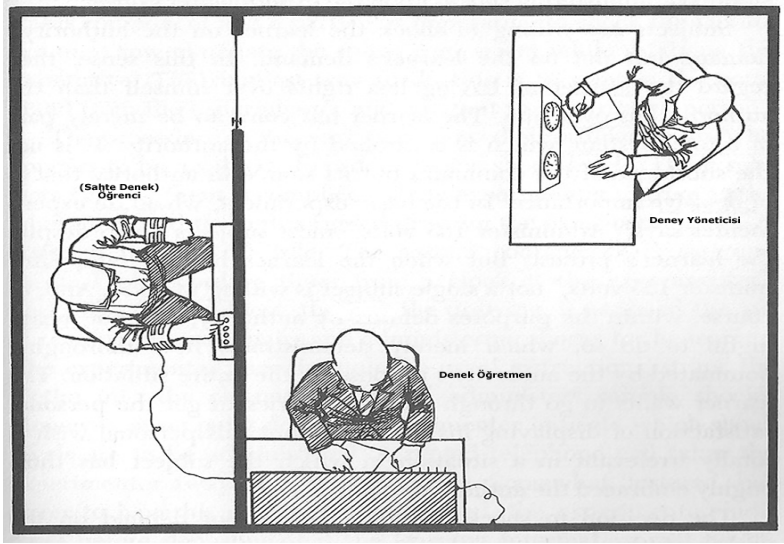
Milgram deneyi, farklı yaş ve meslek gruplarından insanların katılımıyla gerçekleştirildi. Deneklere, *öğretmen* ve *öğrenci* olmak üzere iki gruba ayrılacakları ve deneyin “cezanın öğrenme üzerindeki etkisi”ni ölçeceği söylendi. Buna göre, *denek öğretmen* ve *denek öğrenci*, birbirlerini göremeyecekleri, ama teknik cihazlar vasıtasıyla sesli iletişim kurabilecekleri iki farklı odaya alınacaktı. Denek öğretmenler, kendileriyle aynı odada bulunacak olan bir uzmanın yönetiminde denek öğrenciye sorular soracaklar, yanlış cevap almaları durumunda da, diğer odadaki denek öğrenciye 15 volt gücünde bir şok gönderecekleri. Dahası, denek öğretmenler aldıkları her yanlış cevapta voltajı 15 volt kadar arttıracaklardı. Ancak Milgram deneyinde denek öğretmenlerden gizlenen bir şey vardı: Denek öğretmenlere denek öğrenci olarak tanıtılan kişi, aslında deney ekibindendi. Bir başka deyişle, deneyde denek öğretmenlerden başka denek yoktu. Ve elbette (denek öğretmenlere söylenenin aksine), deneyde “cezanın öğrenme üzerindeki etkisi” ölçülmüyordu.

Milgram'ın bu deneyde ölçmek istediği şey, denek öğretmenlerin, yönetici durumunda uzmanın emirleri doğrultusunda voltajı ne kadar yükseltecekleriydi. Milgram böylelikle, sıradan, ortalama insanların, bir otoritenin güdümüne girdiklerinde başka insanlara ne kadar eziyet edebilecekleri konusunda bir fikir elde etmeyi amaçlıyordu.

Milgram deneyinde elektrik şoku cezasına 450 volt gibi son derece yüksek bir üst limit belirlendi. Denek öğretmenlerin voltaj seviyelerini sadece bir rakamdan ibaret görmelerini engelleme adına, kullanacakları cihazlar üzerindeki voltaj düzeyleri üzerine (sırayla) “Hafif Şok”, “Orta Dereceli Şok”, “Güçlü Şok”, “Çok Güçlü Şok”, “Şiddetli Şok”, “Aşırı Şiddetli Şok” ve “Tehlike: Ağır Şok” şeklinde açıklamalar da yazıldı.

Fazlasıyla acı verici seviyelerde seyredip öldürücü düzeylere ulaşacak olan elektroşok, elbette diğer odadaki (sözde) denek öğrenciye verilmeyecek, denek öğretmenlere önceden kaydedilmiş olan sesler dinletilecekti. Bu doğrultuda, 120 voltta öğrenci canının yanmaya başladığını söyleyecek, 150 volttan sonraki seviyelerde “Deney Yöneticisi! Beni buradan çıkar!” diye bağırmağa başlayacak,

180 volttan sonra, “Acıya dayanamıyorum!” diye bağırarak, 270 volta ise acı içerisinde bir çığlık atacak, 315 volt seviyesinde çığlıklar daha şiddetli hale gelecek, 330 volt seviyesinden itibaren ise artık kendisinden herhangi bir ses çıkmayacak ve dolayısıyla diğer odadaki denek öğretmenin o noktadan sonra öğrenciyi ne olduğunu bilmesi mümkün olmayacaktı.²

Milgram Deneyi Ortamı³

Deney başlamadan önce fikirleri alınan psikiyatrlar, bu şartlar altında, (1) deneklerin çoğunun 150 voltun ötesine geçmeyeceklerini, (2) yüzde dördünün 300 volta kadar gelebileceğini, (3) son nokta olan 450 volta ise, ancak aklından zoru olan, “deliliğin uç noktasındaki” (*pathological fringe*) kimselerin gitmek isteyeceğini, ki bu türden insanların oranının da yüzde bir ya da ikiyi geçmediğini söylediler.⁴ Psikiyatrların bu görüşü, insanların temelde iyi olduk-

² Milgram 23.

³ Milgram 91.

⁴ Milgram 31.

ları, masum insanları incitmek istemeyecekleri ve kendi kararlarını kendileri alıp uygulayabilecekleri yönündeki varsayımlara dayanıyordu. Bu yaklaşıma göre, denek öğretmenler, deneyi yöneten uzman deneyin devam etmesini istese de, bir noktadan sonra onu dinlemeyerek yüksek voltaj uygulamayı reddedeceklerdi.

Deney Sonuçları

Deney sonuçları psikiyatrların öngörülerinin tamamen temelsiz olduğunu ortaya çıkardı. 40 denekten 26'sı (yani deneklerin %65'i), 450 voltluk üst sınıra kadar denek öğrenciyeye elektrik verdiler. Deneklerin çoğunun bunu yapmaktan rahatsızlık duydukları ve hatta deneyden sonra bunu yapabildiklerine inanamadıklarını ifade ettikleri gözlenirse de, bu durum, sadist olmayan, rastgele seçilmiş sıradan insanların, kendilerine hiçbir fiziksel zorlama yapılmadığı halde, sırf orada oturan ve yaptığı işin uzmanı olduğu kabul edilen biri kendilerinden öyle istediği için, tamamen masum olan bir insana çok yüksek dozda elektrik verebilmiş oldukları gerçeğini değıştirmiyordu.

Bu noktada, deney esnasında, deney yöneticisi durumundaki uzman ile denek öğretmen arasındaki ilişkinin mahiyetinin ve de söz konusu uzmanın deneye devam etmesi adına deneğe neler söylediğinin incelenmesi önem kazanıyor. Milgram deneyinde, deney yöneticisi, deneyin gidişatını denek öğretmen ile aynı odada bulunan masasından takip ediyor ve diğer odadaki öğrencinin çektiği acıya karşı kayıtsız tavırlar sergiliyordu. Deney yöneticisi, denek öğretmenin çekinceye kaldığı durumlarda onunla konuşuyor, ancak denek öğretmeni hiçbir şekilde elektrik vermeye zorlamıyordu. Bir başka deyişle, düğmeye basmaması durumunda denek öğretmenin karşılaşabileceği hiçbir ciddi yaptırım söz konusu değildi. Ortada sadece aynı odada diğer masada oturan bir bilirkişinin, yani "otoritenin" sözleri vardı.

Söz konusu otoritenin, (deney tasarımı aşamasında belirlenen) sözleri dört aşamadan oluşuyordu. Denek öğretmen ilk kez çekince gösterdiğinde, otorite kendisine sadece, "Lütfen devam et" diyordu. Benzeri bir durumla tekrar karşılaşıldığında (ya da aynı aşamada olunmasına rağmen denek öğretmen halen devam etmek istemediğinde), ikinci cümle, "Deney, devam etmeni gerektiriyor"

BİBLİYOGRAFI

Kitaplar

- Aktaş, Cihan. 1991. *Tanzimat'tan 12 Mart'a Kılık-Kıyafet ve İktidar*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Akyol, Mustafa. 2006. *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek: Yanlış Giden Neydi, Bundan Sonra Nereye?* İstanbul: Doğan Kitap.
- Akyol, Taha. 2008. *Ama Hangi Atatürk*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Altınay, Ayşe Gül. 2003. "Militarizm ve İnsan Hakları Ekseninde Milli Güvenlik Dersi." *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları* içinde, (ed.) Betül Çotuksöken, Ayşe Erzan, ve Orhan Silier. İstanbul: Tarih Vakfı. ss. 138-159.
- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. Londra ve New York: Verso.
- Arendt, Hannah. 1963. *A Report on the Banality of Evil: Eichmann in Jerusalem*. New York: Penguin. [*Eichmann Kudüste*. Metis:2010]
- Arsal, Orhan. 1938. *Devletin Tarihi*. Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi Yayını.
- Asch, Solomon E. 1963. "Effects of Group Pressure upon the Modification and Distortion of Judgments" *Organizational Influence Processes* içinde, ed. Lyman W. Porter, Harold L. Angle and Robert W. Allen. Armonk, New York: M.E. Sharpe. ss. 295-303.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I*. 1981. Ankara: Türk İnkılap Enstitüsü Yayınları.
- Ateş, Toktamış. 2001. "Kemalizm ve Özgünlüğü." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce. Cilt 2: Kemalizm* içinde, (ed.) Ahmet İnsel. İstanbul: İletişim Yayınları. ss. 317-322.
- Axelrod, Robert. 1984. *The Evolution of Cooperation*. New York: Basic Books.

-
- Aydemir, Şevket Süreyya. 1959. *Suyu Arayan Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Batmaz, Veyssel (ed.). 2006. *Otoriteriyen Kişilik ve Uyma*. İstanbul: Salyangoz.
- Bozkurt, Mahmut Esat. 1940. *Atatürk İhtilali*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Bumin, Kürşat. 1998. *Okulumuz, Resmi İdeolojimiz ve Politikaya Övgü*. İstanbul: Patika.
- Cesarani, David. 2004. *Eichmann: His Life and Crimes*. Londra: W. Heinemann.
- Çotuksöken, Betül; Ayşe Erzan; Orhan Silier. 2003. *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Davison, Roderic H. 1990. *Essays in Ottoman and Turkish History, 1774-1923: The Impact of the West*. Austin, Texas: University of Texas Press.
- Davison, Roderic H. 1997. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Doğan, Nuri. 1994. *Ders Kitapları ve Sosyalleşme (1876-1918)*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Hein, Laura. Selden, Mark. 2000. *Censoring History: Citizenship and Memory in Japan, Germany, and the United States*. Armonk, New York: East Gate Books.
- Hitler, Adolf. 1939. *Mein Kampf*. Londra: Hurst and Blackett.
- Hugo, Victor. 1869. *The Man Who Laughs*. New York: University Press Company Publishers.
- Hunter, Edward. 1951. *Brain-washing in Red China: The Calculated Destruction of Men's Minds*. Toronto: Copp Clark.
- Huntington, Samuel. 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Jacobson, Steven. 1985. *Mind Control in the United States*. Santa Rosa, California: Critique Publishing.
- Kadro 1932, Cilt: 1 (Tıpkıbasım). 1978. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.
- Kaplan, İsmail. 1999. *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaplan, Sam. 2006. *The Pedagogical State: Education and the Politics of National Culture in Post-1980 Turkey*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. 1932. *Yaban*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılıçbay, Mehmet Ali. 1994. *Cumhuriyet ya da Birey Olmak*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kılıçbay, Mehmet Ali. 2006. *Şu Benim Ülkem*. İstanbul: Merkez Kitaplar.
- Lewis, Bernard. 1961. *The Emergence of Modern Turkey*. New York: Oxford University Press.
- Loewen, James W. 1995. *Lies My Teacher Told Me: Everything Your American history Textbook Got Wrong*. New York: Simon & Schuster.
- Marshall, S.L.A. 1947. *Men Against Fire: The Problem of Battle Command in Future War*. New York: William Morrow.

-
- Mater, Nadire. 1998. *Mehmedin Kitabı: Güneydoğu'da Savaşmış Askerler Anlatıyor*. İstanbul: Metis.
- Milgram, Stanley. 1974. *Obedience to Authority: An Experimental View*. New York: Harper's & Row.
- Navaro-Yashin, Yael. 2002. *Faces of the State: Secularism and Public Life in Turkey*. Princeton ve Oxford: Princeton University Press.
- Nişanyan, Sevan. 2008. *Yanlış Cumhuriyet: Atatürk ve Kemalizm Üzerine 51 Soru*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Okumuş, Ejder; Ahmet Cihan; Mustafa Avcı. 2006. *Osmanlı Devleti'nde Eğitim Hukuk ve Modernleşme*. İstanbul: Özgü Yayınları.
- Olson, Mancur. 1984. *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*. New Haven ve Londra: Yale University Press.
- Orwell, George. 1949. *Nineteen Eighty-Four*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Oy, Aydın. 1989. *Şiir Dünyamızda Atatürk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özyürek, Esra. 2006. *Nostalgia for the Modern: State Secularism and Everyday Politics in Turkey*. Durham and London: Duke University Press.
- Parla, Taha. 1992. *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları, Cilt 3: Kemalist Tek-Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Ok'u*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rand, Ayn. 1971. *The New Left: The Anti-Industrial Revolution*. New York: Plume.
- Sami, Ebüssüreyya. 2006. *Osmanlı'nın Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni'nin Serüvenleri, 1. Cilt*. İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- Şeref Kitabı: Cumhuriyetin XV. Yıl Dönümünde Türk Gençliğinin Duygu ve Düşüncesi. 1938. Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi.
- Toch, Hans. 1965. *The Social Psychology of Social Movements*. Indianapolis, Indiana: Bobbs-Merrill.
- Ünder, Hasan. 2001. "Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce. Cilt 2: Kemalizm içinde*, (ed.) Ahmet İnsel. İstanbul: İletişim Yayınları. ss. 138-155.
- Üstel, Füsun. 2004. *"Makbul Vatandaş"ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Waltz, Kenneth. 1959. *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.
- Walzer, Michael. 1977. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books.
- Watson, Peter. 1978. *War on the Mind: The Military Uses and Abuses of Psychology*. Londra: Hutchinson of London.
- Winn, Denise. 1983. *The Manipulated Mind: Brainwashing, Conditioning and Indoctrination*. Cambridge, Massachusetts: Malor Books.
- Yıldız, Ahmet. 2001. *"Ne Mutlu Türküm Diyebilene": Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zaller, John R. 1992. *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.

Zimbardo, Philip; Craig Haney; Curtis Banks. 2004. "A Study of Prisoners and Guards in a Simulated Prison." *Theatre in Prison: Theory and Practice* içinde, ed. Michael Balfour. Portland, Oregon: Intellect. ss. 19-33.

Akademik Makaleler

- Asch, Solomon E. 1955. "Opinions and social pressure." *Scientific American* 193: 31-35.
- Bateson, Melissa; Daniel Nettle; Gilbert Roberts. 2006. "Cues of being watched enhance cooperation in a real-world setting." *Biology Letters* 2: 412-414.
- Berns, Gregory S. et al. 2005. "Neurobiological Correlates of Social Conformity and Independence During Mental Rotation." *Biological Psychiatry* (58)3: 245-253.
- Darley, John M.; Ellen Berscheid. 1967. "Increased Liking as a Result of the Anticipation of Personal Contact." *Human Relations* 20(1): 29-40.
- Ferguson, Charles K.; Harold H. Kelley. 1964. "Significant Factors in Overevaluation of Own-group's Product." *Journal of Abnormal and Social Psychology* 69(2): 223-228.
- Halıcı, Şaduman. Temmuz 2004. "Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşu Sırasında Ali Fethi (Okyar) Bey ile Mahmut Esat (Bozkurt) Beyin Polemikleri." *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* Sayı 59.
- Hobsbawm, E.J.; David J. Kertzer. 1992. "Ethnicity and Nationalism in Europe Today." *Anthropology Today* 8(1): 3-8.
- Kaya, Serdar. 2009. "The Rise and Decline of the Turkish "Deep State": The Ergenekon Case." *Insight Turkey* 11(4): 99-113.
- Mason, David. 2008. "The Role of Amanvermez Avni (No Quarter Avni) the "Turkish Sherlock Holmes," in the Construction of Turkish Identity." *University of Toronto Art Journal* 1: 2.
- Mason, David. "Was the 1940s Detective Hero Orhan Çakıroğlu the Prototypical Kemalist Turk?" Middle East Studies Association of North America'nın yıllık uluslararası konferansında sunulan makale, Boston, Massachusetts, Kasım 21-24, 2009.
- Mummendey et al. 1992. "Categorization is not Enough: Intergroup Discrimination in Negative Outcome Allocation." *Journal of Experimental Social Psychology* 28(2): 125-144.
- Rabbie, Jacob M.; Gerard Wilkens. 1971. "Intergroup Competition and Its Effect on Intragroup and Intergroup Relations." *European Journal of Social Psychology* 1(2): 215-234.
- Sorokin, Pitirim A.; J. W. Boldyreff. 1932. "An Experimental Study of the Influence of Suggestion on the Discrimination and the Valuation of People." *The American Journal of Sociology* 37(5): 720-737.
- Tajfel, Henri et al. 1971. "Social Categorization and Intergroup Behaviour." *European Journal of Social Psychology* 1(2): 149-178.

Zaller, John R. 1998. "Monica Lewinsky's Contribution to Political Science." *PS: Political Science and Politics* 31(2): 182-189.

Dergi ve Gazeteler

- Aköz, Emre. 2007. "İrtica tehlikesi nasıl yaratıldı?" *Sabah*, 27 Şubat.
- Aköz, Emre. 2009. "Abdullah Öcalan'ı şeytanlaştırmanın bedeli." *Sabah*, 5 Kasım.
- Akyol, Mustafa. 2008. "Atatürk dualarımızı iştirir mi?" *Star*, 25 Haziran.
- Akyol, Mustafa. 2008. "Farklı yorumlanması dahi teklif edilemez" *Star*, 27 Ekim.
- Akyol, Taha. 2005. "Kafa' Sorunu." *Milliyet*, 17 Haziran.
- Aydemir, Şevket Süreyya. Nisan 1932. "Gençnesil Meselesi." *Kadro*.
- Berkan, İsmet. 2009. "Mor kalemler yazmak isteyen kız." *Radikal*, 4 Haziran.
- Blakeslee, Sandra. 2005. "What Other People Say May Change What You See." *The New York Times*, 28 Haziran.
- Blumenthal, Sidney. 2007. "Bush knew Saddam had no weapons of mass destruction." *Salon*, 6 Eylül.
- Cemal, Hasan. 2010. "Geçmişi temizlemek, Atatürk'ü bile sansürlemek!" *Milliyet*, 20 Ocak.
- Doğan, Yonca Poyraz. 2008. Ergenekon gang-linked bogus Turkish Patriarchate in spotlight. Today's Zaman, 31 Ocak.
- Dolmacı, Emine. 2009. "Başörtüsü karşıtlığı için Güzin Abla'ya mizansen mektuplar." *Zaman*, 17 Kasım.
- Erdoğan, Mustafa. 2007. "Vatandaşlık Halleri." *Star*, 27 Ağustos.
- Ilıcak, Nazlı. 2007. "Korkularımızın esiriyiz." *Sabah*, 6 Ekim.
- Kılıç, Ecevit. 2007. "Orta Asya'dan Göç Etme Bir Efsanedir." *Sabah*, 10 Aralık.
- Kılıçbay, Mehmet Ali. 2008. "Türk'ün Okumayla İmtihani." *Aktüel*, 8-14 Mayıs.
- Nişanyan, Sevan. 2009. "Örtmenim bu konular kitapta yazmıyor." *Taraf*, 12 Nisan.
- Nişanyan, Sevan. 2009. "Ulusdevlet." *Taraf*, 14 Kasım.
- Nişanyan, Sevan. 2009. "Ulusdevlet - II." *Taraf*, 16 Kasım.
- Özkan, Fadime. 2010. "Diyanet'in daha sivil ve bağımsız olması gerek." *Star*, 5 Nisan.
- Pakkan, Şükran. 2009. "İngilizler yapınca 'yanlı' Türkler yapınca 'haklı'." *Milliyet*, 28 Eylül.
- Radikal*. 2008. "Bu adam' sözüne hapis cezası." 29 Ocak.
- Radikal*. 2009. "CHP'li Öymen katliamı model olarak sundu." 12 Kasım.
- Üstel, Aziz. 2010. "Çetin Doğan'ın maiyetinden kişiye özel damgalı mektup." *Star*, 14 Şubat.

İnternet Adresleri

- "1997'deki Refah Partisi kapatma davası iddianamesi." 2008. 14 Mart.
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/8460645.asp> [Erişim Tarihi: 5 Nisan 2010]
- Churchill, Ward. 2001. "Some People Push Back": *On the Justice of Roosting Chickens*.

-
- <http://www.kersplebedeb.com/mystuff/s11/churchill.html> [Erişim tarihi: 7 Mart 2010]
- Donef, Racho. 2003. "The Political Role of the Turkish Orthodox Patriarchate (so-called)." <http://www.atour.com/~aahgn/news/20040123b.html> [Erişim Tarihi: 5 Nisan 2010]
- Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ'un 14 Nisan 2009 tarihinde Harp Akademileri Komutanlığında Yaptığı Yıllık Değerlendirme Konuşması. 2009. 14 Nisan.
http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2009/org_ilkerbasbug_harpak_konusma_14042009.html [Erişim Tarihi: 5 Nisan 2010]
- Kaya, Serdar. 2009. *Demokratlık-Liberalizm İlişkisi*.
<http://www.derinsular.com/pdf/demokratlik-liberalizm-iliskisi.pdf> [Erişim tarihi: 5 Nisan 2010]
- Zerzan, John. 1995. *Whose Unabomber?*
<http://www.insurgentdesire.org.uk/whoseunabomber.htm> [Erişim tarihi: 7 Mart 2010].

Ders Kitapları

- Gündoğdu, Abdullah; Orhan Üçler Bulduk. *Lise Tarih 1 Ders Kitabı*. Ankara: Tutibay Yayınları.
- Kopraman, Kazım Yaşar et al. 2002. *Tarih 1 Ders Kitabı*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Milli Güvenlik Bilgisi*. 2002. İstanbul: MEB Yayınları.
- Milli Güvenlik Bilgisi*. 2010. Ankara: MEB Yayınları.
- Yurtbilgisi Dersleri, IV. Sınıf*. 1939. İstanbul: T.C. Maarif Vekilliği, Maarif Matbaası.

Diğer

- İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. 2009. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=g etit&lid=872 [Erişim tarihi: 14 Mart 2010]
- McLean, Iain; Alistair McMillan. 2003. *Concise Dictionary of Politics*. New York: Oxford University Press.
- Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*. Sayı 2146. 29 Ağustos 1983.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, Sayı 1739.
- Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin)*. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü.
http://oogem.meb.gov.tr/mevzuat_bank/icerik.asp?id=48 [Erişim tarihi: 14 Mart 2010]
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982.
- Yükseköğretim Kanunu*. 1981. Madde 4. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.
<http://www.yok.gov.tr/content/view/full/435/183/lang/tr/> [Erişim tarihi: 15 Mart 2010]

İNDEKS

- 11 Eylül, 35, 161, 166
27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı, 99
28 Şubat, 140, 180, 213, 214, 225, 226
Akçura, Yusuf, 139
Akyol, Mustafa, 210
Altınay, Ayşe Gül, 179
Amerika Birleşik Devletleri, 9, 26
Anderson, Benedict, 122
Aras, Tevfik Rüştü, 173
Arendt, Hannah, 33, 35
Asch deneyi, 48, 49, 52, 53, 69
Asch, Solomon E., 47
Atatürk, Mustafa Kemal, 94, 143, 208
Ateş, Toktamış, 94
Axelrod, Robert, 193
Aydemir, Şevket Süreyya, 83, 128
Berkan, İsmet, 81
Berns, Gregory, 52, 54
Binder, Timuçin, 134
Birleşmiş Milletler, 60, 92
Boldyreff, J.W., 47
Börekeçi, Rıfat, 218
Bumin, Kürşat, 219
Bush, George W., 161
Cemal, Hasan, 91
Cesarani, David, 35
CHP, 82, 83, 94, 103, 208, 226, 229, 231, 233
Churchill, Ward, 35
Çin Seddi, 129, 131
d'Azeoglio, Massimo, 122, 128
Dersim Katliamı, 227
din sosyolojisi, 216
Diyanet İşleri Başkanlığı, 218
Diyarbakır Askeri Cezaevi, 173, 201
Eichmann, Adolf, 17, 33, 35
Elliott, Jane, 114, 115, 116
Ellul, Jacques, 164, 171
Erbakan, Necmettin, 222
Erdoğan, Mustafa, 123
Erenerol, Sevgi, 221
Ergenekon, 109, 140, 221, 232, 233
fascies, 188
faşizm, 188

-
- Fransız İhtilali, 121
Genç Siviller, 140
Goebbels, Joseph, 160
Göktürk Kağanlığı, 131
güç projeksiyonu, 100, 184
hayali komüniteler, 123
Hitler, Adolf, 77, 99
Hugo, Victor, 10, 11, 12
Hüseyin, Saddam, 161
Ilicak, Nazlı, 212
iki savaş arası dönem, 82, 188
irtica, 170, 171
İspanya İç Savaşı, 198
Kabapınar, Yücel, 89
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, 129
Kılıç, Ecevit, 134
King, Martin Luther, Jr., 37, 115
Kore Savaşı, 57, 58, 60
kötülüğün sıradanlığı, 34, 35
Kurtuluş Savaşı, 90, 165, 208, 218, 227
küçük Eichmannlar, 35
lider kültü, 100, 103, 203, 206, 207, 209, 213
Loewen, James W., 155
Lussu, Emilio, 199
Mao, 66, 69
Marshall, S.L.A., 196
Mater, Nadire, 174, 175
Milgram deneyi, 18, 20, 27, 30, 34, 42, 43, 51, 67
Milgram, Stanley, 17, 24
militarizm, 100, 184, 188, 189
milliyetçilik, 85, 86, 87, 121, 128, 133, 136, 137, 141, 176
minimal grup paradigması, 112, 124
modernite, 13, 123
Montgomery, Bernard, 160
Navaro-Yashin, Yael, 213
Necatigil, Behçet, 211
Nişanyan, Sevan, 124, 133, 135, 209
Olson, Mancur, 109, 117
Orwell, George, 198, 199, 206
Osmanlıcılık, 139, 140
Owen, Wilfred, 197
Öcalan, Abdullah, 173, 174, 232
ötekileştirme, 110, 114, 216
Öymen, Onur, 227
Papa Eftim, 220, 221
patika bağımlılığı, 123
Pink Floyd, 13
PKK, 172, 173, 174, 175, 176, 200, 220, 228
Pravda, 161
Rand, Ayn, 11
Risorgimento, 121
Rommel, Erwin, 160
seküler din, 203
Sineklerin Tanrısı, 43
siper savaşı, 191, 193, 199
siyasi sembolizm, 203, 209
Sorokin, Pitirim A., 47
Sosyal Kategorizasyon Teorisi, 216
Stanford hapishane deneyi, 37, 42, 44, 45, 57, 66
Sweeney, Charles, 25, 28
şapka devrimi, 218
Tajfel, Henri, 112
Taraf gazetesi, 140
tek parti dönemi, 83
Türk Ortodoks Patrikhanesi, 219, 220, 221
Türk Tarih Tezi, 129
Türkeş, Alparslan, 221
Türk-İslam sentezi, 139
Uluçay, Çağatay, 133
ulus inşası, 122
ulusal mit, 203
ulus-devlet, 13, 27, 30, 46, 70, 104, 121, 122, 123, 124, 127, 133, 137, 141, 163, 165, 187
Wilson, Woodrow, 26
Yayla, Atilla, 93, 212
Zaller, John R., 159
Zerzan, John, 35
Zimbardo, Philip G., 37